

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

5 vtrum iudicium sit semper secundum leges scriptas proferendum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

Interpretari negatiue. Et iuxta hunc sensum, nullum imminet periculum falsi iudicii, & omnes difficultates motæ locum non habent: nam nullum sic fit nouum iudicium, dum negatiue interpretatur dubia in meliorem partem. Si autè intelligatur positivè, s. quod dubijs occurrentibus de proximo, fiat interpretatio in partem meliorem, tunc est sensus, quod quando factum aliquod a proximo occurrit dubium, quo animo factum sit, faciendum est de nouo iudicium opinari, quod bono animo fecerit. Sed regula hæc in hoc sensu dupliciter potè accipi. Primo ut sit regula docens, quid absolute facere debemus in tali occurfu, vt, si doceat, quod bonum est quado occurrat nobis hæc dubia, prorumpere in actum opinionis bonæ de proximo, interpretando quod bono animo fecerit, excusando illum, & huiusmodi. Et sic ego non intelligo regulam istã esse secundum rectã rationem: quoniam recta ratio non tradit, quod ex obiecto neutræ ali generetur, aut immatur opinio declinans ad alteram partem, sed quod neuter præferatur intellectus. Nulla rursus ratio suadet, vt occurfus ambiguus facti alterius obliget me ad bene opinandum de ipso, cum non teneatur etiam ad aliquid opinandum de ipso in particulari, sicut nec ad diligendum, vt patet ex suprãdictis in tractatu de charitate. Boni demum rationem non habet, vt absque necessitate, aut pietate aliqua exponã intellectum meum periculo falsitatis sapius incurrendo. Non est igitur sensus iste positivus sumendus absolute, & simpliciter. Alio verò modo sumi potest sensus iste ex suppositione, scilicet si iudicandum est: ita q̄ regula ista doceat, q̄ dubia in meliorem partem sunt interpretanda, si iudicandum est, si oportet iudicari. Et hic est verus sensus huius regule, prout hic disputatur, & intenditur in litera, & habet moras difficultates: & propterea declarare eas oportet. De præcipia autem difficultate, quod homo interpretando in meliorem partem, incurrit, vt frequentius falsitatem, recedendum est, quod intellectus practicus in moralibus dupliciter concurrens, vt cognoscens, & vt dirigens, & q̄ non eodem modo verus est vt cognoscens, & dirigens, sed diuerso. Nam vt cognoscens, verus est per conformitatem ad rem cognitam, sicut intellectus speculatiuus. Ab eo enim quod res est, vel non est, oratio dicitur vera, vel falsa: sed vt dirigens, verus est per conformitatem ad appetitum rectum, vt dicitur in 6. Ethic. & in præcedenti lib. 5. 7. q. declarauimus. His etenim si iungamus quæ in litera dicuntur, quod interpretari in meliorem partem spectat ad effectum, seu appetitum rectum, & habet plures annexam falsitatem, facile est deducere, quod huiusmodi interpretatio in meliorem partem nocere potest intellectui vt co-

Artic. præced. ad 2.

* Lib. 6. Ethic. ex ca. 2. colligitur, to. 5. Et li. 6. Metaph. text. 8. habet expressè tom. 3.

gnoscens est, pro quanto falsam cognoscens erret: sed prodest intellectui, vt dirigens est, quod genere conformiter ad appetitum rectum, ac prout vt dirigentem esse verum. Et cum his rebus intellectus practicus non differt a speculatiuo

iudicem bonum, nisi manifesta ratio in contrarium appareat. Ipsi autem homini iudicanti falsum, iudicium, quo bene iudicat de alio, non pertinet ad malum intellectus ipsius: sicut nec ad eius perfectionem pertinet secundum se cognoscere veritatem singularium contingentium, sed magis pertinet ad bonum affectum.

AD TERTIUM dicendum, q̄ interpretari aliquid in deteriorem, vel meliorem partem, contingit dupliciter. Vno modo, per quãdam suppositionem: & sic cum debemus aliquibus malis adhibere remedium siue nostris, siue alienis, expedit ad hoc, vt securus remedium apponatur, q̄ supponatur id quod est deterius: quia remedium, quod est efficax contra maius malum, multo magis est efficax contra minus malum. Alio modo interpretatur aliquid in bonum, vel malum, distinguendo, siue determinando: & sic in rerum iudicio debet assignari ad hoc, vt interpretetur unum quodque, sicut quod est. In iudicio autè personarum, vt interpretetur in melius, sicut dictum est.

ARTICVLVS V.

Utrum sit semper secundum leges scriptas iudicandum.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod non sit semper secundum leges scriptas iudicandum. Scilicet enim vitandum est iniustum iudicium: sed quandoq̄ leges scriptæ continent iniustitiam, secundum illud 1. 10. Vbi qui condit leges iniustas, & scribentes, iniustitiam scripturunt. ergo non semper est secundum leges scriptas iudicandum.

& litera non illud, sed secundum dicere, quæ per se est minor.

Ad dubium verò de ratione dicitur, quædam præterita spectat, quod auctor intendit, q̄ illud dicitur iniustitia non est ad sensum. Quoniam verò ad materiam huius absolute, dicitur q̄ negari non potest, nisi nocere sit in aliquantulum, cum falsum dicitur est bonum intellectus: & bono ex necessitate, huius, vt dicitur in prædicamentis. Sed comparatione currentia, scilicet plures falsi in huius modo, non affectu ad proximum, & minus falsi, cum duo bus malis minus est eligendum, si oportet, melius est frequentius falsi cum bona opinione, inquit, quia in litera non dicitur reprobare, quod quod aliquis frequenter fallatur: reprobatur huius, non potest tunc in hac comparatione, quæ

comparatio fit ad aliud manifeste malum, scilicet iniuriam proximi. Non ergo incoherens est exponere hic, melius, in comparatione ad aliud, id est minus malum. Respondeatur secundo, quod licet comparatio sit abusiua, sicut cum dicitur, Nix est albius ceruo, & eligere falsam opinionem sit malum moraliter: exponere tamen se periculum incurrendi falsam opinionem quando oportet, non est malum moraliter: sic autem docet regula sapientia. Nam qui uirum cogitare iudicare, in meliore parem delectat, non eligendo falsam opinionem, sed periculum incurrendi falsam opinionem proponit certam iuriam proximi: quoniam is qui in deteriorem parem interpretatur, quantum est ex parte sua, facit absque dubio illi iniuriam, iudicans illum malum ex dubio, etiam si diuina reseruum: quoniam hoc est per accidens. Et hic sensus est amplectendus.

¶ 2 Præ. Iudicium oportet esse de singularibus euentibus: sed nulla lex scripta potest omnes singulares euentus comprehendere, ut patet per Philof. * in 5. Ethic. ergo videtur quod non semper fit in leges scriptas iudicandum.

¶ 3 Præ. Lex ad hoc scribitur, ut sententia legislatoris manifestetur: sed quandoque contingit quod si ipse legislator præsens esset, aliter iudicaret. ergo non est semper secundum leges scriptas iudicandum.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit in * libr. de vera rel. In istis temporalibus legibus, quæquam de his homines iudicet, cum eas instituerint: cum tamen fuerint instituta, & firmata, non licebit iudicibus de eis iudicare, sed secundum seipsas.

RESPON. Dicendum, quod sicut dictum est, * iudicium nihil aliud est, quam quædam definitio, vel determinatio eius quod iustum est. Fit autem aliquid iustum dupliciter, vno modo ex ipsa natura rei, quod dicitur ius naturale: alio modo ex quodam cõdicto inter homines, quod dicitur ius positium, ut supra habitum est. * Leges autem scribuntur ad vtrumque iuris declarationem, aliter tamen, & aliter. Nam legis scriptura, ius quidem naturale continet, sed non instituit: non enim habet robur ex lege, sed ex natura. Ius autem positium scriptura legis & continet, & instituit dans ei authoritatis robur. Et ideo necesse est quod iudicium fiat secundum legis scri-

pturam, alioquin iudicium deficeret vel a iusto naturali, uel a iusto positio.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod lex scripta, sicut non dat robur iuri naturali, ita nec potest eius robur minuire, uel auferre: quia nec uoluntas hominis potest immutare naturam. Et ideo si scriptura legis contineat aliquid contra ius naturale, iniusta est, nec hêt vim obligandi. Ibi enim ius positium locum habet, ubi quantum ad ius naturale, nihil differt vtrum sic, uel aliter fiat, sicut supra habitum * est. Et ideo nec tales scripturae leges dicuntur, sed potius legis corruptiones, ut supra dictum est: * & ideo secundum eas non est iudicandum.

AD SECUNDUM dicendum, quod sicut leges inique secundum se contrariantur iuri naturali vel semper, vel ut in pluribus: ita etiam leges quæ sunt recte positæ in aliquibus casibus deficiunt, in quibus si seruarentur, essent contra ius naturale: & ideo in talibus non est secundum literam legis iudicandum, sed recurrendum ad equitatem, quam intendit legislator. Vnde Iuris peritus * dicit. Nulla ratio iuris, aut equitatis benignitas patitur, ut quæ salubriter pro utilitate hominum introducuntur, ea nos duriore interpretatione contra ipsorum commodum producamus ad seueritatem: & in talibus etiam legislator aliter iudicaret, & si considerasset, lege determinasset. Et per hoc pater responsio ad Tertium.

sonis spectat malum, uel bonum de persona dicere. Vnde si uideo personam agentem ante se onerarium iumentum, & maledicentem, ut a multis fieri solet, Vade in malam horam, & similia, & ego puro, quod actus ille sit peccatum mortale, non propter intentionem istius, sed absolute puro, quasi actus ille ex genere suo sit peccatum mortale, propterea concipio indubie illius peccatum mortale: iudicium istud falsum non spectat ad iudicium de personis, sed ad iudicium de rebus: quoniam in ueritate non iudicatur persona, sed actus ipse secundum se, ita quod dicitur de re, scilicet esse peccatum mortale de illo actu. Si vero uidero aliquam personam ornatum, & indubie iudico illam se ornasse impudiciter causa, ad iudicium de personis hoc spectat: dico enim de personali intentione esse impudicam.

Et similiter si uideo furum commissum, aut domum combustam ignoto actore, & iudico Ioannem hoc parasse: nam etiam tunc de persona enuntio esse actorem, scilicet dicitur recte, quod absque personæ contemptu indebito non fit, ex quo non constat personam illam in hoc peccasse. Ex quibus collige, quod iudicium de personis est solum iudicium de corde, seu intentione alterius, aut de applicatione persone ad hæc actionem. Actus autem ipsos, &c. etiam singulariter iudicare, spectat ad iudicium de rebus. Et propterea cum iudicamus, quod facere hoc, uel illud, uel factum tale est, uel non est peccatum mortale, etiam si erramus, non peccamus iudicio temerario, nec iniuriam alicui facimus: quoniam de rebus ipsis diiudicamus, in quo iudicio, ut in littera dicitur, in neutram partem est declinandum, sed tolli est ueritati innitendum.

In responsione ad tertium diligenter nota distinctionem litteræ, de duplici modo interpretandi in peiorem partem, scilicet per modum definitionis, & per modum suppositionis, & scito, quod quod ad actum cautela, & remediū, & huiusmodi, omnia supponenda sunt in peiorem partem. Si enim uidero pauperem, non diffinito eum furem, sed custodio res meas, ac si esset fur. Et similiter si uideo inuenem deambularem, non iudico eum adulterum, caueo tamen ac si esset adulter, & sic de aliis. Quod ad actum uero punitionis, quoniam iudicium sequitur, in meliorem partem omnia interpretanda sunt. Et sic regula dicta simul & semel reddite nos iustos erga proximos iudicandos, & prudentes ad cauendum, custodiendum, ac prouidendum. Quod enim caner, custodit, ac prouidet in maiori malo, consequens est, ut magis valeat in minori, ut in littera dicitur. Et ex ista regula, prælati debent subditos, subditasque ex dubiis factis non malitiam arguere, aut punire, sed bonam de eis opinionem, ut prius habere, & tamen cautelas, custodias, remediaque adhibere ac si mali essent: prouide tamen ne aliquid fiat, quod famæ proximi derogat: hoc enim esset iniuriari illi, quod in dubiis uitandum esse dictum est.

In digesta ueteri, lib. 1. titulo 3. lege 24.

Secunda Secunda S. Thomæ. § Super.

In eodem articulo in responsione quoque ad secundum, nota Nouitate illius distinctionis exercitium, scilicet, Aliud est iudicium de rebus: aliud de hominibus. Nam ad iudicium de rebus spectat rem de re dicere: ad iudicium de hominibus, seu per-

9.57. arti. 2.

1. 2. q. 95. art. 21.

In digesta ueteri, lib. 1. titulo 3. lege 24.

Super Questionis se-
xagefima Articulu
secundum

ARTICVLVS VI.

F

Vtrum iudicium per vsurpationem
reddatur peruersum.

Supra art. 3.
cor. & infra
q. 67. art. 14.
Et q. dist. 17.
q. 3. art. 3. q.
4. Et dist. 48.
q. 1. ar. 1. cor.

Omissio artic. 5.
de cuius mate-
ria quod ad subditos,
in precedenti lib. di-
ctum est, in texto art.
in responsione ad ter-
tium aduerte, quod
autor, ex Decretali,
Solita benignitatis,
De maio. & ob. assu-
mens id, quod pote-
stas temporalis subdi-
tur spirituali, sicut
corpus animæ, duos
modos assignat, qui-
bus potestas spiritua-
lis inuenitur se de
temporalibus, quo-
rum potestati spiritua-
li ex natura sua: se-
cundus autem conue-
nit ex extraneo, scilicet
ex ipsa seculari
potestate.

Ad eandem au-
tem assumpsi, scito
ex secundo de Ani-
ma, quod anima pre-
est corpori in triplici
genere cause, scilicet
efficiente, quia efficit
corporeos: animalis
motus formaliter, quia
est illius forma: & fi-
naliter, quia corpus
est propter animam.
Et simile est propor-
tionaliter de potestate
spirituali respectu
potestatis secularis,
est scilicet, ut for-
ma illius, & mouens,
& finis. Manifestum
est enim, quod spiri-
tuale est formale res-
pectu corporalis, ac
per hoc potestas di-
sponens de spiritua-
libus est formale res-
pectu potestatis di-
sponens de seculari-
bus, quæ corporalia
sunt. Indubie quoque
liquet, quod corpora-
lia, & temporalia sūt
propter spiritualia, &
æterna, atque ad illa
ordinantur, vt ad fi-
nem. Et quoniam al-
tior finis altiori agen-
ti, mouenti, atque
dirigenti responderet,
consequens est, ut po-
testas spiritualis, quæ
circa spiritualia, ut
primū obiectū uerifi-
catur, moueat, agat, atque
dirigat potestatem se-
cularem, & quæ illius
sunt, in spirituales
sine. Et ex hoc patet,
quod suapte natura
potestas spiritualis,
præcipit potestati se-
culari ad finem spiri-
tuale: hæc enim sunt,
in quibus potestas se-
cularis subditur spiri-
tuali. Hanc specifi-

Artic. 2.

Arti. præc.

D. 552. &
559.

AD SEXTVM sic proceditur,
Videtur quod iudicium per vsur-
pationem non reddatur peruersum.
iustitia enim est rectitudo
quædam in agendis: sed nihil de-
perit ueritati a quocunque dicat-
ur, sed a quocunque est accipien-
da. ergo etiam nihil deperit iusti-
tie, a quocunque iustum determi-
ninetur, quod pertinet ad ratio-
nem iudicij.

¶ 2 Præc. Peccata punire ad iudi-
cium pertinet: sed aliqui laudabi-
liter leguntur peccata punisse, qui
tamen autoritatē nō habebant
super illos quos puniebant. sicut
Moyſes occidit Aegyptium,
vt habetur Exod. 2. & Phinees fi-
lius Eleazari, Zambri filium Salu-
mi, vt legitur Num. 25. & reputa-
tum est ei ad iustitiam, vt dicitur
in Psalm. ergo vsurpatio iudicij
non pertinet ad iniustitiam.

¶ 3 Præc. Potestas spiritualis di-
stinguitur a temporalis: sed quan-
doque prelati habentes spiritua-
lem potestatem, intromittunt se
de his, quæ pertinent ad secula-
rem potestatem. ergo vsurpatū
iudicium non est illicitum.

¶ 4 Præc. Sicut ad recte iudican-
dum requiritur autoritas, ita et
& iustitia iudicantis, & scientia,
ut ex supradictis patet: sed non
dicitur iudicium esse iniustum,
si aliquis iudicet, nō habens ha-
bitum iustitiæ, uel non habens
scientiam iuris. ergo etiam ne-
que iudicium vsurpatum, quod
fit per defectū autoritatis, sem-
per erit iniustum.

SED CONTRA est, quod dicitur
Rom. 14. Tu quis es, qui iudicas
alienum seruum?

RESPON. Dicendum, quod cū iu-
dicium sit ferendum secundū leg-
es scriptas, ut dictū est, ille, qui
iudicium fert, legis dictum quo-
dāmodo interpretatur, applican-
do ipsū ad particulare negotiū.
Cum autem eiusdē autoritatis
sit legem interpretari, & legē cō-
dere, sicut lex condi non potest nisi
publica autoritate: ita nec iudi-
cium ferri potest nisi publica au-
thoritate, quæ quidē se extendit
ad eos, qui communitati subdū-
tur. Et ideo sicut iniustum esset, ut
aliquis cōstringeret alium ad le-
gem seruandā, quæ non esset pu-
blica autoritate sancita: ita etiā
iniustum est, si aliquis compellat
aliquem ferre iudicium, quod pu-
blica autoritate non fertur.

AD PRIMVM ergo dicendum,
quod pronuntiatio ueritatis nō
importat compulsionē ad hoc,
quod suscipiatur: sed liberū est
unicuique eam recipere, uel nō
recipere prout uult, sed iudicium
importat quandam impulsionē.
Et ideo iniustum est, quod aliquis
iudicetur ab eo, qui publica au-
thoritate non habet.

AD SECVNDVM dicendum, quod
Moyſes uidetur Aegyptium oc-
cidisse, quasi ex inspiratione diui-
na autoritatem adeptus, ut ui-
detur per hoc, quod dicitur Act. 7. quod
percutio Aegyptio astimabat
Moyſes intelligere fratres suos,
quoniam Dns per manū ipsius
daret salutem Israel. Vel potest
quod Moyſes occidit Aegyptiū
defendendo eum, qui iniuriam pa-
tebatur, cū moderamine incul-
patæ tutelæ. Vnde Ambr. dicit
in lib. de Offic. quod nō repellit
iniuriam a socio cum potest, tū
est in uisio, quā ille qui facit, &
inducit exemplū Moyſi. Vel potest
dici sicut dicit Aug. in questio-
nibus Exod. quod sicut terra an-
te utilia semina herbarum inuti-
lium fertilitate laudatur, sic illud
Moyſi factum uictiosum quidē
fuit, sed magne fertilitatis signū
gererat, in quantum. scilicet signū
uirtutis eius, quæ populū libe-
raturus erat. De Phinees autē di-
cendum est, quod ex inspiratione
diuina zelo Dei commotus hoc
fecit. Vel quia licet nō dum esset
summus Sacerdos, erat tñ filius
summi Sacerdotis, & ad eū hoc
iudicium pertinebat, sicut & ad alios
iudices, quibus hoc erat preceptū.

AD TERTIVM dicendum, quod
potestas secularis subditur spiri-
tuali, sicut corpus anime. Et ideo
non est uturpatum iudicium, si
spiritualis potestas se intromittit
de temporalibus, quātum ad ea
in quibus subditur ei secularis po-
testas, uel quæ ei a seculari pote-
state relinquuntur.

AD QVARTVM dicendum, quod
habitus scientiæ, & iustitiæ sunt
perfectiones singulares per se:
& ideo per eorum defectum nō
dicitur uturpatum iudicium, si
cut per defectum publicæ aucto-
ritatis, ex qua iudicium vim co-
actiuam habet.

QVÆSTIO LXI.
De partibus iustitiæ, in quatuor arti-
culos diuisa.

ET NDE consideran-
dum est de partibus ius-
titiæ. Et primo de par-
tibus subiectiuis, quæ
sunt species iustitiæ, scilicet, di-
stributiua, & commutatiua. Se-